

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут мистецтв
Кафедра інструментально-виконавської майстерності

ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов
2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основний музичний інструмент. Скрипка
для студентів
Спеціальності 025 Музичне мистецтво
Освітнього рівня: першого (бакалаврського)
Освітньої програми «Музичне мистецтво»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1064/18
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 18 р.

Київ – 2018

Розробник: Василевич Марта Олексіївна, викладач кафедри інструментально - виконавської майстерності

Викладач: Василевич Марта Олексіївна, викладач кафедри інструментально - виконавської майстерності

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри інструментально-виконавської майстерності

Протокол від 05.08 2018 року № 10

Завідувач кафедри _____ (Т. Б. Каблова)
(підпис)

6.08.2018 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми

(керівник проектної групи) _____ (О. М.Олексюк)
(підпис)

на 20__ / __ Робочу програму перевірено

__ . __ .2018 р.

Заступник директора _____ (А.О. Таранник)
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__ р.,
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__ р.,
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__ р.,
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__ р.,
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання - денна	
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 240	
Курс	III	
Семестр	5	6
Кількість змістових модулів з розподілом:		
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
аудиторні	38	30
модульний контроль	4	2
семестровий контроль	15	15
самостійна робота	3	13
форми семестрового контролю		екзамен

2. Мета навчальної дисципліни - формування інструментально-виконавської компетентності та розвиток творчого потенціалу студента у процесі навчання в оркестровому класі; підготовка музикантів-спеціалістів, здатних до самостійної професійної діяльності: оркестрантів у симфонічних, камерних оркестрах, камерних виконавців, а також викладачів початкових спеціалізованих мистецьких закладів та керівників різноманітних ансамблів.

Форми роботи – лабораторні, практичні заняття, самостійна робота студентів, консультації викладача.

Засоби навчання – аудіо-, відеоматеріали, підручники і навчальні посібники, нотні збірки, методичні рекомендації і вказівки.

Формою контролю знань та вмінь студентів з курсу «Спеціальний музичний інструмент» є екзамен (6 семестр).

Завдання навчальної дисципліни - виховання ряду компетентностей студента, зокрема:

Загальні

інтегральна (комплексна інтеграція знань, умінь і навичок із таких фахових дисциплін: спеціальний музичний інструмент, теорія та історія музики, спрямована на розвиток особистості, здатність до творчої самореалізації у сфері музичного мистецтва);

комунікативна (здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності, здатність працювати у команді, вільне володіння українською мовою, здатність до професійного спілкування іноземною мовою);

інформаційна (здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел, необхідної для навчальної і педагогічної діяльності, здатність до ефективного використання інформаційних технологій у соціальній та професійній діяльності);

самоосвітня (здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку; спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію);

Фахові базові:

музично-теоретична (здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій, історичних та культурологічних процесів розвитку музичного мистецтва у музикознавчій, виконавській та педагогічній діяльності);

музично-інформаційна і технологічна (здатність до самостійного пошуку музичного матеріалу в мережі Інтернет, репертуарних збірках, навчально-методичних посібниках).

Фахові спеціальні:

інструментально-виконавська (здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, оркестрової та ансамблевої гри, репетиційної роботи та концертних виступів);

концертно-сценічна (здатність до культурно-освітньої та концертно-виконавської діяльності в умовах публічного виступу);

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- вільно володіти музичним інструментом, уміти використовувати його у концертно-виконавській діяльності; мати навички читання нот з аркуша, транспонування, добору музики на слух; володіти методами навчання гри на музичних інструментах; бути здатним організувати інструментальне музикування школярів у початкових мистецьких навчальних закладах;
- мати ціннісно орієнтовану позицію; загальнокультурну ерудицію, світогляд; розуміти сутність і соціальну значущість майбутньої професії; бути здатним до збереження національних духовних традицій;
- уміти самостійного вишукувати та обробляти інформацію з різних джерел для розгляду конкретних питань; мати здатність до ефективного використання інформаційних ресурсів мережі Інтернет, які містять текстовий, аудіо- та відеоматеріал, для професійної діяльності;
- бути готовим до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку; спрямовувати свої вміння на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію у фаховій діяльності; прагнути до особистісно-професійного лідерства та успіху;
- володіти музичною термінологією.

4. Структура навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент. Скрипка»

Тематичний план навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1 Вивчення гам і етюдів – невід’ємна частина навчального процесу.							
Тема 1					9		
Тема 2					10		
Модульний контроль	2						
Змістовий модуль 2 Робота над старовинною сонатою							
Тема 1					9		1
Тема 2					10		2
Семестровий контроль	15						
Модульний контроль	2						
Разом	19				38		3
Усього за V семестр	60						
Змістовий модуль 3 Відпрацювання стильової різноманітності у п’єсах різного характеру.							
Тема 1					7		3
Тема 2					8		3
Модульний контроль	1						
Змістовий модуль 4 Розвиток виконавських вмінь на навичок							
Тема 1					7		3
Тема 2					8		4
Модульний контроль	1						
Семестровий контроль	15						
Разом	17				30		13
Усього за VI семестр	60						
Усього за III курс	120						

**5. Програма навчальної дисципліни
«Основний музичний інструмент. Скрипка.»
Змістовий модуль 1 (III курс, V семестр)**

Вивчення гам і етюдів – невід’ємна частина навчального процесу.

Тема 1.1. Вимоги, яким відповідають гами, вправи та етюди - це робота над опануванням простих і складних виконавських рухів, зосередження на техніці ігрового руху, відпрацювання його точності та швидкості на матеріалі, не обтяженому художніми завданнями. Три функції технічного матеріалу: 1) підготовча; 2) зміцнювальна; 3) виправляюча.

Робота над двома гами (мажор та паралельний мінор) у різних штрихових варіантах, арпеджіо, подвійними нотами.

Тема 1.2. Етюди є проміжною ланкою між вправами і п’єсами. Вивчення етюдів сприяє плановому нагромадженню виконавських навичок, а також готує техніку виконання конкретних художніх творів.

Основна література: 1, 3, 4, 6.

Додаткова література: 1, 3, 6, 8, 14, 16.

Змістовий модуль 2 (III курс, V семестр).

Робота над старовинною сонатою сприяє підвищенню рівня виконавської культури.

Ознайомлення з нотною літературою українських композиторів

Тема 2.1. Знання особливостей стилю, жанру, розуміння структури форми, тонально-гармонічного плану старовинних сонат. Уміння визначити необхідні темпи, динаміку, агогіку. Формування у студента попереднього виконавського задуму. Розкриття індивідуальних особливостей студента під час роботи. Необхідність дотримання основних етапів вивчення художніх творів.

Тема 2.2. Робота з нотною літературою українських композиторів сприяє зростанню загальної культури студента та підвищенню національної свідомості.

Основна література: 1, 3, 5, 6.

Додаткова література: 1, 4, 5, 10, 12, 15.

Змістовий модуль 3 (III курс, VI семестр).

Відпрацювання стильової різноманітності у п’єсах різного характеру.

Тема 3.1. Художня свобода та емоційна насиченість, технічна точність і невимушеність, рельєфне відтворення темпів, динаміки під час роботи над творами різного характеру. Відпрацювання культури «співу» на інструменті під час вивчення кантиленних п’єс. Засвоєння правильної манери виконання рухливих і танцювальних п’єс. При виконанні п’єс віртуозно-романтичного характеру слід приділяти увагу легкості виконання, розвитку елементів імпровізаційності. Досягнення естрадної готовності виконавця - коли вже

нема думок про технічні труднощі, втоми і напруження, а є повне зживання з музикою. Виконання двох різнохарактерних п'єс.

Основна література: 1, 3, 5, 6.

Додаткова література: 1, 4, 5, 10, 12, 15

Змістовий модуль 4 (III курс, VI семестр)

Зростання виконавської майстерності у процесі вивчення поліфонічних творів.

Читання з листа, ансамблева гра – органічна частина роботи в класі.

Тема 4.1. Засвоєння поліфонічних творів посилює вимогливість до якості гри, розширює художній світогляд, збагачує виконавські навички. Напрямок роботи з поліфонією - подолання труднощів специфічного скрипкового інтонування в мелодії без супроводу та виконання двох основних типів фактури: одноголосії мелодії та багатоголосії тканини. Відшліфування почуття ритму, спираючись не на формально показані сильні доли, а на живе відчуття дихання мелодії. Осмислення фразування. Виявлення в одноголосій мелодії захованої поліфонії, використовуючи для цього динаміку та агогіку, штрихові прийоми. Подолання труднощів при виконанні акордів, двоголосся, дотримуючись повноцінного звучання голосів.

Основна література: 1, 3, 5, 6.

Додаткова література: 4, 5, 11, 15.

Тема 4.2. Виховання вміння самостійно розбирати нові твори, швидко орієнтуватися в тексті, дотримуючись відповідного темпу, враховуючи динаміку, фразування, художній зміст твору є однією з важливих сторін професійного розвитку виконавця. Самостійна робота над партією кожного ансамбліста. Поступове налагоджування в процесі цілеспрямованої роботи координації, синхронності, зіграності голосів. Систематична робота над чистотою інтонації в ансамблі, коригуючи власні слухові відчуття з відчуттями партнерів. Найважливіша риса ансамбліста – вміння слухати. Систематичне виховання в учасників ансамблю «почуття ліктя», вміння відчувати і передчувати творчі наміри партнера. Робота над грамотним підбором аплікатури та штрихів.

Відпрацювання умінь в Камерному оркестрі Інституту мистецтв на базі Навчальної лабораторії виконавської майстерності.

Основна література: 1, 3, 5, 6.

Додаткова література: 1, 4, 6

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування практичних занять	1	19	19	19	19	15	15	15	15
Лабораторна робота	10	19	190	19	190	15	150	15	150
Виконання завдань для самостійної роботи	5			2	10	2	10	2	10
Контрольне модульне прослуховування	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	234	-	244	-	200	-	200
Максимальна кількість балів		478				400			
Розрахунок коефіцієнта						Усього за період роботи до екзамену - 878 балів (що прирівнюється до 60 балів з урахуванням коефіцієнта – 14,6); екзамен - 40 балів.			

6.2 Завдання для самостійної роботи студента

№	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
1.	Самостійний підбір та прослухування аудіо та відеозаписів творів, що вивчаються.	3	Пошуки потрібних матеріалів у мережі інтернет.	На індивідуальному занятті.	10
Усього за V семестр					10
2.	Відпрацювання візуалізації як одного зі способів виховання сценічної витримки.	7	Основна л-ра – 3, 8. Додаткова л-ра – 4.	На індивідуальному занятті. У відкритих виступах на базі Навчальної лабораторії виконавської майстерності.	10
3.	Самостійне опрацювання відповідної аплікатури та штрихів в оркестровій партії.	6	Оркестрова партія.	На індивідуальному занятті та в Камерному оркестрі на базі Навчальної лабораторії виконавської майстерності.	10
Усього за VI семестр					20
Усього за навчальний рік					30

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Форми проведення	Критерії оцінювання	Бали
Модульний контроль 1		
Прослухування під час роботи в класі	повний обсяг виконання	7
	техніка виконання штрихів	6
	якість інтонації	6
	техніка виконання подвійних нот	6
Максимальна кількість балів		25
Модульний контроль 2		
Прослухування під час роботи в класі	дотримання основних етапів	8
	вивчення художніх творів	8
	розуміння форми твору	9
	робота над технічними труднощами	9
Максимальна кількість балів		25
Модульний контроль 3		
Прослухування під час роботи в класі	знання тексту	8
	інтонаційна точність	8
	техніка виконання	9
Максимальна кількість балів		25
Модульний контроль 4		
Прослухування під час роботи в класі	подолання труднощів	15
	виконання поліфонічної тканини	10
	оволодіння навичками читання з листа	10
Максимальна кількість балів		25

6.4. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100 - 90
Дуже добре	82 – 89
Добре	75 - 81
Задовільно	69 – 74
Достатньо	60 - 68
Незадовільно	0 - 59

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Екзамен – відкрите виконання

Бали	Критерії
35 - 40	Студент продемонстрував досконале володіння музичним інструментом. Технічна майстерність на необхідному рівні. Складність програми відповідає вимогам. В грі присутнє відчуття стилю музики, що виконується. Гра стабільна, без текстових помилок.
29 - 34	Студент продемонстрував дуже добре володіння музичним інструментом. Допустив незначні випадкові технічні огріхи, які суттєво не впливають на загальну картину технічної майстерності. Складність програми відповідає вимогам. В грі присутнє відчуття стилю музики, що виконується. Гра відносно стабільна, проте мають місце незначні текстові неточності, які не порушують форми творів і не впливають на цілісне їх сприйняття.
25 – 29	Студент продемонстрував добрий рівень володіння музичним інструментом. Технічна майстерність добра, але допущені неточності у виконанні штрихів, нестабільна інтонація, не завжди якісне звуковидобування. Рівень складності програми відповідає вимогам, проте відчуття стилю, характеру музики та фразування не завжди логічне і переконливе. Мають місце деякі текстові неточності
19 - 24	Студент продемонстрував достатній рівень володіння музичним інструментом. Виявив недосконале володіння штриховою технікою, допустив багато інтонаційних неточностей, має проблеми з відтворенням складних ритмічних рисунків. Рівень складності програми середній або завищений щодо його виконавських можливостей. Розуміння стилю фрагментарне, фразування непереконливе. Використання динаміки і агогіки дещо хаотичне, непродумане. Артистизм невиразний. Виконання недостатньо стабільне. Текст відтворений з численними неточностями.
10 - 19	Студент продемонстрував посередній рівень володіння музичним інструментом. Виявив обмежені технічні можливості, слабку штрихову техніку і техніку виконання подвійних нот, акордів, нестабільне інтонування. Складність програми невисока. Не охоплена форма творів, нелогічне фразування. Мало використовує засоби художньої виразності – динаміку, агогіку. Артистизм не виявлений. Виконання програми нестабільне.
1 - 9	Виявлений низький рівень володіння інструментом. Неякісне звуковидобування, обмежене володіння штрихами. Фальшива інтонація. Значні проблеми з метроритмом. Складність програми недостатня, несформоване відчуття стилю, нерозуміння характеру музичних творів, невміння фразувати. Відсутній артистизм виконання. У тексті допущена велика кількість грубих помилок. Гра нестабільна.

7. Навчально-методична картка дисципліни

III курс

Аудиторні (лабораторні) заняття – 68 год. Самостійна робота - 16 год.

Модульний контроль - 6 год.

Модулі	Змістовний модуль I		Змістовний модуль II		Змістовний модуль III		Змістовний модуль IV	
Назва модуля	Вивчення гам і етюдів – важлива і невід’ємна частина навчального процесу		Робота над старовинною сонатою		Підготовка та виконання двох різнохарактерних п’єс.		Розвиток виконавських вмінь на навичок	
Кількість балів за модуль	234		244		200		200	
Заняття	1-9	10-19	20-28	29-38	39-45	46-53	54-60	61--68
Лабораторні	9	10	9	10	7	8	7	8
Назва навчального модуля (практичне заняття)	Тема 1. Тема 2. 1*19=19б. 10*19=190 б 209 б.		Тема 1. Тема 2. 1*19=19б. 10*19=190 б 209 б.		Тема 1. Тема 2. 1*15=15 б. 10*15=150 б. 165 б.		Тема 1. Тема 2. 1*15 б. 10*15=150 б. 165 б.	
Самостійна робота 5 балів			5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.
Види поточного Контролю	Модульна контрольна робота 25 балів		Модульна контрольна робота 25 балів		Модульна контрольна робота 25 балів		Модульна контрольна робота 25 балів	
Всього	478 балів				400 балів			
					екзамен			
Усього за період роботи до екзамену - 878 балів								
Коефіцієнт 14,6								

8. Рекомендовані джерела: Гами і вправи:

1. Гржималі І. – Вправи в гамах.
2. Григорян А. – Гами і арпеджіо.
3. Коргуєв С. – Вправи у подвійних нотах.
4. Шевчик О. – Школа скрипкової техніки.
5. Шрадїк Г. – Вправи, т. II.

Етюдї:

1. Данкля Ш. – 50 щоденних етюдів-вправ.
2. Кайзер Г. – Етюдї (т.т.ІІ,ІІІ).
3. Крейцер Р. – Етюдї.
4. Мазас Ф. – Етюдї (тт.І, ІІ)
5. Роде П. - 24 капрїси.
6. Фїорїлло Ф. – 36 етюдів.
7. Вїбранї етюдї. Етюдї в позиціях. /Упорядник К.Фортунатов/.

Полїфонїчні твори:

1. Бах Й.-С. – Сонати і партїти для скрипки соло.
2. Полїфонїчні твори для скрипки соло (збірник).
3. Телеман Г. – Фантазїї для скрипки соло.

Твори великої форми:

1. Бах Й.-С. – Концерт мї мажор.
2. Брух М. – Концерт g-moll.
3. В'єтан А. – Концерт №2
4. Віоттї Дж. – Концерт №22, №24.
5. Гендель Г. – Сонати.
6. Кореллі А. – Сонати ля мажор, мї мїнор.
7. Крейцер Р. – Концерт №13.
8. Моцарт В.-А. – Концерти № №1,3,5.
9. Тартїні Дж. – Сонати

П'єси зарубїжних авторів:

1. Бах Й.-С. – Арія, Жїга, Бурре, Сарабанда, (обр.Я. Хейфеца), Арія (обр.К.Фортунатова).
2. Бетховен Л. – Менует.
3. Верачїні Ф. – Сарабанда.
4. Венявський Г. – Куявяк, Мазурка, Легенда.

5. Гендель Г.-Ф. – Арія (обр. К.Мостраса).
6. Глюк Х. – Мелодія.
7. Госсек Ф. – Жига.
8. Давід Ф. – Етюд.
9. Дакен А. – «Зозуля».
10. Дрдля Ф. – Серенада.
11. Еллертон Г. – Тарантелла.
12. Крейслер Ф. – Арія, «Муки кохання», «Ралість кохання», «Китайський тамбурин»
13. Лауб – Канцонетта.
14. Массне Р. – Роздум.
15. Моцарт В.-А. – Адажіо.
16. Рахманінов С. – Вокаліз.
17. Рубінштейн А. – Ауер Л. – Мелодія
18. Сен-Санс К. – «Лебідь» із сюїти «Карнавал тварин».
19. Форе Г.- Ельман М. – Пробудження.
20. Хачатурян А. – Ноктюрн.
21. Чайковський П. – Збірник п'єс для скрипки.
22. Шер В. – «Метелики»
23. Шнітке А. – Сюїта в старовинному стилі.
24. Шуберт Ф. – «Бджілка».

П'єси українських авторів:

1. Барвінський В. – Гумореска на народні теми.
2. Вериківський М. – Пісня із «Української сюїти».
3. Жербін – Прелюд.
4. Зноско-Боровський О. – «Веселий танок».
5. Кос-Анатольський А. – Куявяк і Оберек із балету «Сойчине крило».
6. Косенко В. – «Мрії».
7. Левицький І. – «Дума про Нечая».
8. Лисенко М. – Елегія, Пряля.
9. Лятошинський Б. – Мелодія.
10. Людкевич С. – «Квочка», «Чабарашка».
11. Працюк Б. – Сюїта в старовинному стилі.
12. Ревуцький Л. – Інтермеццо.
13. Сімович Р. – Колискова.
14. Скорик М. – Мелодія, Колискова, Вальс.
15. Солтис А. – «На полонині».
16. Фільц Б. – Аркан.

Твори для ансамблю.

1. Бах Й.-С. – Концерт для двох скрипок з оркестром ре мінор.
2. Вівальді А. – Концерт для двох скрипок ля мінор.
3. Віотті Дж. – Дуети для 2-х скрипок.

4. Гайдн Й. – Дуети для 2-х скрипок.
5. Кос-Анатольський А. – Струнно-смичкові ансамблі (збірник).
6. Мострас К. – Збірник класичних дуетів для 2-х скрипок.

Методичне забезпечення курсу

Основна література

1. Ауэр Л. Моя школа игры на скрипке. Интерпретация произведений скрипичной классики / Л.Ауэр. – М.: Музыка, 1965. - 272 с.
[Електронний ресурс] - <http://leaserang.weebly.com/blog/leopoljd-auer-moya-shkola-igri-na-skipke>
2. Василевич М.О. Формування досвіду сценічної витримки виконавців-інструменталістів у системі професійної мистецької освіти // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття. – Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: 2016. - 751 с.
3. Григорьев В.Ю., Гинзбург Л.С. - История скрипичного искусства в трех выпусках. Учебник для вузов/ В.Ю. Григорьев, Л.С. Гинзбург - М.: Музыка, 1990, 285 с. [Електронний ресурс] - <http://www.rulit.me/books/istoriya-skipichnogo-iskusstva-v-treh-vypuskah-vurusk-1-read-178094-1.html>
4. Стеценко В. – Методика навчання гри на скрипці / В.Стеценко. – К.: Музична Україна, 1974. – Ч.І - 170 с.
5. Стеценко В. – Методика навчання гри на скрипці / В. Стеценко. - К.: Мистецтво, 1964. – Ч.ІІ - 154 с.
6. Янкелевич Ю. - Педагогическое наследие. - М.: Музыка. 1983. – 253с. – [Електронний ресурс] - <http://listid.ru/item/804447>

Додаткова література

1. Григорьев В. - Леонид Коган / В.Григорьев. М.: Музыка, 1984. – 30с.
2. Гуральник Н.П. Развитие скрипичной школы Східної Європи ХХ століття: історія, теорія, методика: навч.-метод. посібник / Н.П. Гуральник. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 144с.
3. Гуревич Л. – Скрипичные штрихи и аппликатура как средство интерпретации / Л. Гуревич. Л.: Музыка, 1988. – 165с.
4. Гутников Б. Об искусстве скрипичной игры / Б. Гутников. – Л.: Музыка, 1988. - 56 с.
5. Кан А. – Радости и печали: Размышления Пабло Казальса / А. Кан. – М.: Прогресс, 1977. – 229с.
6. Лесман И. Очерки по методике обучения игре на скрипке / И. Лесман. М.: Гос.муз.изд-во, 1964. - 272 с.
7. Мейлих Е. – Джордже Энеску / Е. Мейлих. - Л.: Музыка, 1980. – 80 с.

8. Очерки по методике обучения игре на скрипке: Вопросы техники левой руки скрипача: Сб.статей. Учебное пособие для музыкальных училищ и консерваторий / под ред. М.С.Блока. – М.: Музиздат, 1960, - 203 с.
9. Раабен Л. – Жизнь замечательных скрипачей / Л.Раабен. – М., Л.: Музыка, 1967. – 212 с.
- 10.Раабен Л. – Скрипка / Л. Раабен. - М., Гос.муз.изд-во, 1963. - 96 с.
- 11.Вопросы скрипичного исполнительства и педагогики: Сб. статей. Сост. С.Сапожников.- М.: Музыка, 1968. – 148 с. Очерки по методике обучения игре на скрипке: Вопросы техники левой руки скрипача: